



Сам-насам... 3 усімі

«З РАДЗІМАК ТЫХ СКЛАДАЕЦЦА РАДЗІМА,

але радзімка ў кожнага — свая...»

Здавалася б, што можа кропелька вады расказаць пра мора? Прыкладна тое ж, што адзін чалавек (прычым не Колас, не Караткевіч...) пра сваю малую радзіму. Але ж часам кроплі зліваюцца. Асобныя расказы — таксама. І з'яўляецца новая карціна.

ВЁСКА Табулкі, рачулка Ясельда... Там засталіся нашы першыя слядкі і сляды, — піша спадарыня **Ніна Бакун** з вёскі **Балічы Шчучынскага раёна** (гэты і іншыя лісты друкуюцца ў скарачэнні. — **Аўт.**), — там першыя радасці і турботы, там самыя добрыя, самыя светлыя ўспаміны — успаміны пра родную хату, ружовыя заранкі, водар сена і сырадою, якім пайлі матулі, каб мы хутчэй раслі. Хіба ж такое забудзецца? Не, малая радзіма — гэта наша душа. Магічнай сілай яна прыцягвае да сябе, не дае спакою і будзіць думкі. Голас малой радзімы — гэта яшчэ і магілы бацькоў, якіх ужо няма, але яны заўсёды ёсць і будуць, пакуль ёсць мы і нашы дзеці.

Што праўда тое праўда. І па доказы нікуды хадзіць не трэба. «У 1966 годзе наша сям'я з дзесяці чалавек (васьмёра дзяцей) пераехала ў вёску Карніца Глускага раёна. І тады ж насупраць новай хаты, праз вуліцу, мама пасадзіла грушу, — піша спадар **Валерый Васілеўскі** з г. п. **Глуск**. — З часам пад ёй з'явіліся лаўка, столік. Дрэўца расло, а разам з ім і мы, дзеці, а потым ужо і ўнукі...

Сёння бацькоўская хата, на жаль, пустуе, але кожны год — не толькі на Радаўніцу — пад маінай ігрушай (на здымку) збіраюцца і будуць збірацца іх шматлікія нашчадкі...

Кажуць, кожны кулік, — працягвае аўтар, — хваліць сваё балота. Хваліў бы і я ў меру ўласных сіл, аднак зараз, у мінулым часе трэба гаварыць і пра добрых, працавітых людзей, і пра некалі грыбныя ды ягадныя лясы, і пра багатыя ўраджаі. А для чалавека няма, відаць, большай жуды, чым бачыць вось гэты заняпад сваіх родных мясцін і ведаць, што ты нічога не можаш паправіць. Нашы бацькі, якія жылі і працавалі тут, гадавалі дзяцей, на вялікі жаль, адправілі іх у вялікі свет, не пакінуўшы сабе замены, і таму вёска памірае. А некалі ж...

Варта заплюшчыць вочы і на балаціне паміж вёска Карніца і Турыно адразу ўбачыш рознакаляровы ды-

ван з важнымі бусламі, пачуеш салаўіныя спевы, якія неслія, здаецца, з кожнага куста!

Пасля меліярацыі тут назаўсёды зніклі крыніцы, а следам і ўсё, што жыло-расавала. На калгасныя палі сталі вывозіць верхні пласт торфу, разам з ім «рассейваць» пустазелле, потым знішчаць яго рознымі ядахімікатамі, і тым самым

На зямлі сваёй
мы ўжо як госці,
Бо свайго адракліся

чамусь...
Дзякаваць Богу не ўсе.
Але ж аб гэтым трохі пазней, пакуль вельмі каратка — аб прычынах. І зноў жа — радком вершаваным ад спадара **Міколы Грабянька** з аграгарадка **Радзюкі**, што на **Шаркаўшчыне**:

Прыкладам таму мой сусед **Віктар Фёдаравіч Фясун**. Яго жонка **Марыя Дзмітрыеўна** ўсё жыццё працавала ў сталічнай краме «Рыга», а як толькі выйшла на заслужаны адпачынак, пераехала ў пустуючы бацькоўскі дом. Муж падаўся следам, хоць яму да пенсіі заставалася гадоў сем ці восем... Але ж майстар-сантаэхнік і ў вёсцы не застаўся без працы. Яго

радзіме адкрыў — з невялікім рыбным вадаёмам, пляжам, саўнай. Едуць людзі!

І ўсё ж найболей, — піша шануюная **Ніна Мацвееўна**, — мяне здзіўляе наш **Генадзь Уладзіміравіч Анцыпаў**. Ён — кандыдат навук, у Мінску хадзіў у невялікіх начальніках, а цяпер... Не перастаю здзіўляцца яго шматлікім талентам. Ён і пчаляр, і будаўнік, і агароднік, і рыбак... На ўсё гэта не хапала часу ў маладыя гады, затое зараз...

Вось таму я і думаю, што не зарастуць бацькоўскія сцежкі травой бяспамяцтва, будзе жыць вёска, хоць, можа, і не тым жыццём, што раней».

ПРА яго, новае, яшчэ адзін ліст — ад спадара **Уладзіміра Рудзінскага** з **Гомеля**. Кожны раз, — піша ён, — я з вялікім задавальненнем наведваю вёску **Пасека Жыткавіцкага раёна**, вёску, дзе нарадзіўся і рос, дзе прайшлі мае дзіцячыя і юнацкія гады. Аднак расказаць хачу не пра яе, а пра **Кольна**, што знаходзіцца за два кіламетры. Не пазнаць яго ў апошнія гады: асфальт, дыхтоўныя дамы... І жывуць у іх добрыя, працавітыя людзі. Летась іх сельгаспрадпрыемства занесена на раённую **Дошку гонару**, летась да жыхароў «прышоў» прыродны газ. Ёсць тут і ўсе ўмовы для адпачынку: бібліятэка, Дом культуры, некалькі крам.

Трэба адзначыць, што не кожная вёска можа пахваліцца і тым, што яе наведваў **Прэзідэнт**. А вось у **Кольна** ён прыязджаў двойчы, — піша спадар **Рудзінскі**. І дадае, што мясцовыя жыхары вельмі ўдзячныя кіраўніку дзяржавы за тое, што пры яго падтрымцы і ўвазе была пабудавана сучасная сярэдняя школа-дзіцячы сад, дзе створаны ўсе ўмовы для навучання і выхавання.

У свой час я таксама заканчваў **Коленскую сярэднюю**. Мы вучыліся ў старым непрыстасаваным будынку з пачынным ацяпленнем пры газніцы... У нас нават электрычнасці не было, яна з'явілася пазней, калі я ўжо вучыўся ў старшых класах, — піша **Уладзімір Рудзінскі**. — А вось жаданне вучыцца ў большасці вучняў было — ды яшчэ і якое! Школа можа ганарыцца сваімі выпускнікамі, бо з яе сцен выйшлі добрыя людзі. Дарэчы, у **Коленскай сярэдняй** вучыўся **Віктар Адамавіч Атливану**, які цяпер працуе старшынёй нашага **Жыткавіцкага райвыканкама**. **Карацей**, скажу адно: у вёсцы **Кольна** жывецца вольна».

І для выратавання «неперспектыўных» паселішчаў можна нешта зрабіць. Прыклад? Ды калі ласка. «У вёсцы **Вялікія Дворцы** **Пінскага раёна** з'явіўся свой гісторыка-краязнаўчы музей. Стварылі яго мы, вясцоўцы: **Андрэй Палюховіч** (ён жа — аўтар ліста), **Марыя Вячорка**, **Уладзімір Федаровіч**. Экспанаты збіралі ўсе ахвотныя. Адкрыццё музея адбылося тры гады таму, і тады ў трох выстаўных залах было 97 экспанатаў. Першым з іх стаў самавар 1876 года, пасля яго ў музеі сталі з'яўляцца прылады працы, адзенне, ткацкі станок, газета «Іскра» за снежань 1900 года, відэлец з гравіроўкай «1937 год», каваная дэталі з таўром «С. Висоцкі 1911 г.», электралічыльнік 1928 года, куфар 1900-га... І гэта — малая частка з трох тысяч экспанатаў, што размяшчаюцца ўжо ў дзевяці залах музея, у якіх за тры гады праведзена больш за 100 экскурсій».

Пра сваю малую радзіму расказаў і спадар **Анатоль Пярхальскі** з **Глыбокага**. Расказаў, што яго вёсачкі **Багатырова** ўжо няма — на карце толькі аднайменнае ўрочышча, але ж памяць захоўвае ўсе імёны і прозвішчы вясцоўцаў, усе іх сцежкі-дарожкі. У пацвярджэнне гэтага шануюны чытач дастаў свой малюнак: раптам некаму з нашчадкаў спатрэбіцца, бо...

ВАСІЛЬ Шукшын некалі пісаў, што людзі спачатку збіраюцца ў вялікіх гарадах, а потым разбегуцца ў чыстае поле.

Так гэта ці не, але ў многіх нашых людзей ёсць пакуль шанец пачынаць не з нуля: многіх чакае **Бацькаўшчына**. Можна сумаваць па ёй, можна перажываць, што нічога не можаш зрабіць (калі сапраўды не можаш), а можна, як сведчыць пошта, вярнуцца і сапраўды «ўпрыгожыць яе сваёй прысутнасцю», можна адкрыць аграздзібу альбо музей, напісаць верш, намалюваць для нашчадкаў свайго роду карту з пазнакай, хто дзе жыве...

Што яшчэ можна зрабіць? Пішыце, будзем думаць і рабіць разам, бо яно ж і сапраўды (паводле **Паэта**) «Хто раней, / хто пазней, / Толькі ўсе / Зноў і зноў / Мы прыходзім / Да простых, / як хлеб і паветра, / Высоў: / Што жыццё чалавеку — / Любому — / Даецца адно, / / што, / як ні надточвай, / Кароткае вельмі яно, / / што праўда на свеце / Адна — / Без крупіны маны, / / што шчасця на свеце / Няма / Без сваёй стараны...»

Валянціна ДОЎНАР.



атручваць зямлю. Вось і думай, навошта нам быў гэты «стэп», перарэзаны пустымі канавамі? І ці варта было за нейкія дадатковыя цэнтнеры збожжа губіць так званыя лёгкія планеты, губіць прыгажосць.

Толькі праз паўстагоддзя тая спустошаная балаціна стала пакрысе ажываць, — працягвае спадар **Васілеўскі**. — Вось толькі ці ёсць каму гэтым цешыцца? Калгасныя палеткі месцамі зарастаюць хмызняком і травой — дарогі. Не стала нават той, па якой у апошні шлях везлі зямлякоў на іх могілкі ў вёску **Вольніца**, нябожчыкаў цяпер вязуць па кругавой, праз **Глуск**... А тым часам апошнія жыхары **Карніц** тройчы на тыдзень сустракаюць рэйсавы аўтобус з надзеяй убачыць на прыпынку кагосьці са сваіх.

НЕВЯСЁЛАЕ відовішча, якое дапаўняе спадар **Іван Астроўскі** з **Мінска**:

Пабываў на радзіме
я трохі,
Паглядзеў
на павалены плот.
Зараслі там травой
дарогі,
Скрозь — баршчэўнік,
хмызняк ды асот.
Ну а хаткі?..
А хаткі згарэлі.
Галавешкі ў крапіве
гніюць,
Пагнілі, паржавелі
арэлі...
Хто народзіць тут?..
Тут не жывуць!
...Можна, некалі і з'явіцца
хтосьці,
Ды, падобна,
не наш беларус.

Калі бываю
ў нейчай хаце
І там жаночы голас чую,
Я ўспамінаю

сваю маці —
Прыгожую і маладую.
На золку печ яна паліла:
Сям'я, карова,
«свінства», хата...
Работы шмат

перарабіла,
Як на адну,
дык мнагавата...

Не дзіва, што дочкам-сынкам хацелася іншай долі, іншага жыцця — лягчэйшага гарадскога. І яны сапраўды з'яжджалі туды, каб нарэшце...

Не ведаю, як хто, а я нарадзіўшыся і амаль усё жыццё пражывушы ў вёсцы, — піша спадарыня **Ніна Бурко** з **Бярэзіншчыны**, — ніколі не сталюся слухаць трэлі высокіх жаўрукоў, псвісты салаўёў у прыбярэжных кустах і нават сумнае «ку-ку». Люблю гудзенне трактароў, цвіценне лёну, водар хлеба, які ідзе ад спелай збажыны, люблю вёску, вуліцы якой нібы абдымаюць раку. Некалі яна была шырокай і паўнаводнай, па ёй на прыстань у **Беразіно** сплаўлялі лес, працаваў млын. І жыхароў было шмат, сем'і, у асноўным, шматдзетныя. Але ж гэта, як спяваецца ў песні, было нядаўна і было — даўно. Паступова стала пусцець наша вёска, страшна было глядзець на забітыя дошкі-мі вокны і дзверы...

Праўда, апошнім часам сітуацыя змянілася. У вёсцы няма больш пустуючых хат. Нейкія з іх гараджане скупілі пад дачы, а ў многія, пасталёўшы ды паразумнеўшы, з гарадоў вярнуліся дзе-

клікалі ажно ў тры месяцы. Гэта я кажу тым, хто байцца, што прападзе — не знойдзе работы...

Цяпер **Віктар** ужо на пенсіі, але па-ранейшаму працуе, і яго дом, на якім красуецца «шылда» ўзорнага, служыць любімым прыстанкам для пяцярых дзяцей і пяцярых унукаў. Летам усе **Фесуны** шчыруюць на прысядзібным участку, яны ж першыя ў зборы грыбоў і ягад.

Незразумелым для многіх з'явілася вяртанне з **Мінска** і двух братоў **Архіпцоў**, — піша спадарыня **Бурко**. — Абудва яны — сямейныя, абодва прадпрымальнікі і людзі не бедныя. Маглі б, здавалася, адпачываць недзе ў цёплых краінах, але яны выбралі свой родны кут, свае **Капланцы**. Адзін з братоў усім на зайздрасць зрабіў бацькоўскую сялібу, другі — дзядулеву.

Ажывілі роднае гняздо, упрыгожылі яго сваёй прысутнасцю **Людміла** і **Уладзімір Калолы**. Дом абшчылі модным цяпер сайдынгам, падворак ператварылі ў царства кветак і птушак...

І гэта яшчэ не ўсё. Першае, за што прыйшлося ўзяцца на радзіме **Мікалаю Андрэевічу Шалаю**, дык гэта высекчы аleshнік, які заглушаў пад'езд да дома. Дроў у выніку назапасіў на тры зімы! Усе пабудовы — лазню, летнюю кухню, дах дома — пафарбаваў, усё, што трэба было — абшляваў. Зрабіў прыгожай не толькі сваю сялібу, але і месца навокал.

А вось **Віталій Уладзіміравіч Папруга** аграздзібу на